

Z doma v domovino . . .

Spisal F. S. Finžgar.

j Čada ti, pridna moja ti, dobrotnica moja, se prileže, kajne? — Pa le pojdi! Ni samo robida zelena! — Že maklen poganja, in na leskah bingljajo mucke — —. Oj ti silna ti, natečna natečnica! Ali naj so otroci brez kruhka? Viž jo no! — Na, Iskrica, tudi tebi se spodobi kosček, in Srnici zadnjo skorjo! Le pohrampljaj jo! Tako-le! Sedaj pa križ božji! Pojdite na poseko in se najejte in napasite!”

Tako-le se je porazgovoril Boltežar v ranem jutru s svojo družino: s staro Čado in njenima mladičema, ki sta, srborito poskakujoč, odšla za materjo na srenjsko poseko in oblizovaje svoje črne smrčke pravično hvalila dobroto Boltežarjevih suhih drobljancev.

Takrat se je kar hipoma pol solnčne oble dvignilo izza hriba. Žarki so se vsuli z zlatim bogastvom po rebri, Boltežarjeva koča se je nasmehnila v radosti mlademu jutru, na jesenu tik nje je zapel ščinkovec, z bora sredi poseke se je razlegala kosova pesem.

Boltežar se je odkril, poveznil klobuk poleg tnala na tla, in s suhimi, koščenimi prsti začel česati sivorumene štrene dolge brade. Ko je izpukal iz nje rese in slamo, ki se je ponoči zapredla v brado, je pogladil iznad senc dolga vlakna belih las na široko plešo, dvignil trudno glavo proti solncu, ki je žarelo nad hribom, zamižal, se upognil in sklenil roke k molitvi.

Tako-le je molil:

„O Bog, tvoj hlapec je zdajci vstal. Zato je vstal, da bo Tebi čast dajal, sebi kruha služil. Požegnan ta kruh z žegnomo šentjanževim, pokropljen s kropljenjem angelskim! Ti si mi rekel vstati, daj še tri angelce k meni poslati: Bo prvi zame, za dušo in telo, bo drugi za kočo in hlev, in tretji, da živino pase in pana vse kače in modrase . . . Češčena Marija . . . ki je bil zame z eno žlajfo trikrat udarjen . . .“

Ker so se tresli negojeni brki, pod nosom ščetinasto pristriženi, in ker je zmigavala dolga brada, je to kazalo, da je Boltežar še molil, dasi glasov ni bilo iz ust. Včasih je odklopil zaprte, nagrbnčene trepalnice in se ozrl na kočo. Polagoma so se umirjali brki, brada ni več zmigavala, in tamkaj, sredi svoje molitve, ko je začel nov odstavek: Ki je bil zame tri šlafernice prejel — se je Boltežar v molitvi izgubil in se je zamislil. Zamislil se je v

kočo in svoje bogastvo. Sprelepo je solnce zlatilo njegov brlog in iz najubornejšega bivališča je rastel v njegovi duši — grad. Za deset let nazaj je potoval starčkov duh skoz znojno delo in trpljenje — in tega dela in trpljenja je bil vesel. Spomnil se je očaka Noeta in njegove barke pa mu je prevzeto oponesel: Tudi ti si tesal in dotesal. Ali sam Bog ti je ukazal in Bog je bil za mojstra. Vsak bi tesal tako. Toda jaz sem se sam domislil, sam začel in sam dodelal. Seveda, krivičen ne bom nikomur. Tudi dobri ljudje so mi pomagali, ko sem jih prosil, lepo prosil, kakor se sam Bog prosi. Nič ne rečem zato. Pa kaj se jim pozna ona borka ali pa smrečica, ko imajo tega na stotine v gozdu. Meni se je pa poznalo — in se prileglo. O Bog, da nisem tega preje vedel, kaj se pravi imeti svoj dom, tak-le pripraven dom in miren, od vsega krika in vika proč. Da nisem tega vedel! Gostač biti — o nadloga! Kakor nepotreben kamen na gladki cesti. Kdor utegne, tisti ga sune. In sedaj je mir, in Boltežar počaka konca, kakor mu je zapisano in od Boga usojeno. Ne bodo stale babe pred mojimi durmi in čakale moje smrti. Pa da bi govorile, kakor za Urbančkom, ki je pri meni umiral, berač, brez strehe in doma, pri meni gostaču. Ne bodo govorile kakor takrat: „Ne more umreti, kar ne more! Vsak krščanski človek bi že davno izdihnil, ali Urbanček ne more, dasi ni kaplje krvi več v njem, in srce se ne gane več. Do bele pogače nima veselja — in vendar ne umre. Kakšen greh neki mori njegovo dušo, da ne more od telesa in ne upa pred sodbo božjo, ki je pravična in natančna.“ — Nak! Tako se ne bo govorilo pred mojimi durmi ob moji smrti.

Boltežar je odprl oči in se nasmehnil s srečnim veseljem od solnca ožarjeni koči. Pogledal je na vegasto obtesane hlode, na mah, ki je molel iz špranj, in na robate kline, ki so napol zabiti nerodno gledali iz skladov. Toda samotar jih je bil vesel in je bil ponosen, in je govoril; Čigavo je to? — Moje! Kdo je delal? — Jaz. Kdo je gospodar? Nihče drugi — samo jaz, jaz . . . Kakor v glori se je svetilo njegovo radostno lice v jutranjem solncu. In ker se mu je bleščalo, je sklonil vnovič glavo in zagledal sklenjene svoje roke za molitev.

„Oh, glej, glej, kako sem se izgubil, kam sem zašel? Od molitve pa na kočo. Odpusti, Bog, meni ubogemu grešniku . . .“

Češčena Marija . . .“

Dolga brada se je hitreje stresala, Boltežar se je podvival, da bi dohitel, kar je zamudil.

Sredi sedme češčenamarije se je nenadoma ustavil. Glave ni nič dvignil, samo roko je naslonil za uho in prisluškal. Precej dolgo.

„So, so, ljudje so, in sem gor gredo!“

Segel je naglo po klobuku in si ga poveznil na glavo, nato se je vzravnaval na tnilo, iztegnil suhi vrat izza ohlapne srajce in pogledal po bregu, po stezi, ki je vodila vprek proti koči. Nikogar ni zagledal. Še je prisluškal in natanko ujel razne glasove, ki so se pogovarjali pretrgoma, ker jih je pehal klanec.

„Gredo, sem gor gredo!“ je sklenil in se oprl ob izsušeni roki, ki sta se tresli od starosti, se dvignil s tnila in stoje, kolikor mu je dala upognjena, majhna postava, gledal po stezi z griča proti dolini.

Zagledal je klobuk, gosposki klobuk. Izpod njega se je prikazal obraz. Tudi ta ni bil domač. Za obrazom še drugi, tretji — peti klobuk — in nad tem zadnjim klobukom je molela kvišku visoka, pisano pobarvana lata.

Boltežar ni ljubil ljudi. Zato je zgradil svojo bajto v samoti in jo obesil na strmi breg, kakor kobilar gnezdo na vejo. Ali tako se pa vendar ni bal ljudi, da bi bežal pred njimi, če je koga zanesla pot mimo njegove koče. Toda danes se je zgodilo drugače. Boltežar se je prihulil v dve gubi in se izmuznil v kočo, preden so ga zagledali ljudje. Vrata je skrbno zarinil z zapahom, celó lino v steni je priprl do male špranje, odkoder je opazoval prihajajoče, zavarovan, kakor pred razbojniki. In to čudo se je zgodilo v njegovem srcu, da se je, pokojno, nenadoma vzburilo, brez vzroka in jasnega povoda. Še ponoči je malokdaj zapiral lino in zaklepal vrata. Topot se je pri belem dnevu zbal in se zagrabil v svoji trdnjavi. Ko je visel ob špranji in iz koče gledal na nepoznane ljudi, se mu je ohlapna, odpeta srajca razráhano obesila navzdol, da se je videlo za njo, na suhe, kosmate prsi. In tamkaj na levi strani je kljuvalo z nervoznim nemirom srce, da je odskakovala guba namrdane kože. Ko je videl, kako se čudnopisana lata na rami prihajajočega človeka viša in niža, ga je stresel mraz strahu in groze. Kakor bi mu žugal sovražni prst.

Pred kočo so se možje ustavili in se oddihali.

„Lepo je tukaj,“ je izpregovoril tisti z gosposkim klobukom.

Boltežar je pomežiknil za lino. Veselila ga je pohvala.

„Čigava je ta koča, gospod župan?“ je vprašal dalje tujec. Boltežarja je za lino prijel kašelj. Pa ga je udušil s tako silo, da so mu stopile solze v oči. Zato da bi slišal županov odgovor.

„Pravzaprav občinska, ker je na občinskem svetu brez številke in brez dovoljenja postavljena.“

„Potem ne bo delala ovir; začnimo!“

Možje so se obrnili mimo koče proti srenjski poseki in skozi njo v globel proti širokemu gozdu. Boltežar za lino je ob županovem odgovoru vztrepetal — usta so se mu sama od sebe odprla na široko, iz prsi mu je zagrgralo, kakor bi hotel zakričati — pa je krik obtičal v grlu in glasu ni bilo na dan. Roki, na kateri se je opiral, sta se pričeli onemoglo tresti, da sta pahála semintja krog lakti preširoka rokava, čezdalje huje — dokler se ni sesedel na trinožno leseno kozo, iztesano iz gabrove rogovile.

„Razbojnik!“

Tako je zakričal obupno Boltežar, ko se je toliko opomogel od strahu, da je zopet našla beseda pot skozi zadržano grlo. Toda glas je bil tako obupno razklan, tako ogorčeno blazen, da se je Boltežar sam prestrašil in se zagrabil za usta ter se plašno ozrl po lesenih stenah naokrog, kjer poleg žage, ki je visela na leseni kljuk, in sekire, ki je tičala zasajena v hlodovi razpoki, ni bilo drugega lepoticja kakor bridka martra in pobarvana šipa, predstavljajoča leseno okorno skupino sv. Treh kraljev. Prav na to podobo je sijal skozi priprto lino podolgast solnčni žarek in starcu se je zdelo, da je ob njegovem kriku zakopitljaj okorni Boltežarjev konj, kakor bi se bil preplašil.

Ko se njegovemu kriku ni nihče odzval in ni nihče jezno udaril po vratih, je pogledal zopet na sv. Tri kralje in na konja svojega patrona ter je resno rabsodil:

„Hude reči se spočenjajo. Sveti Trije kralji, prosite zame, zakaj ni in ne more biti brez nič, če poskoči Boltežarjev konj. To nekaj pomeni.“

Nato se je dvignil, počasi in previdno, ter šel potihó do škafnice, kjer je zajel z rjavim korcem vode iz torila in jo izpil dobro mero. Tako je slišal odnekdan, da je prva pomoč zoper strah — voda. Resnično se je pomiril in zlagoma začel tehtati ujeto besedo županovo. Res da župana še ni nikoli videl in ga ni poznal, ali besedi tujčevi je verjel in zato z veliko resnobo preudarjal, kaj bi z županovo besedo.

„Čigava je ta koča?“

„Pravzaprav občinska.“

Taka je torej beseda županova: koča je občinska. Če že samo ta beseda ni zoper božjo zapoved, potem sploh nobena reč ni več greh. Koča je občinska; pravzaprav — občinska. Tako-le je rabsodil župan. Kdo jo je pa delal in postavljaj? Občina? Kakopa! Župan je pa tesal, da so se mu krvavi žulji naredili na rokah! Samo ta beseda, pa še za to, ker jo župan izpregovori — samo ta beseda je

taka, da ga bo Bog sodil zaradi nje; „koča je občinska“ — ljuba Mati križana, ko ve že gontarski pastir, ki še ni toliko izpodrastle, da bi mogel v cerkev — da je ta koča Boltežarjeva, tega-le Boltežarja, ki je bil žive dni gostač in revež, pogosto tepen, pa malokdaj sit, pehan od hiše do hiše, kakor deseto dete, dokler si ni pristradal toliko, da je kupil žago in sekiro ter pozidal to kočico in si prikupil še kozo ter se z njo umaknil vsem ljudem izpod nog na ta breg. Leto in dan sem takorekoč spal v grmu kakor lisjak, ko sem sekal in tesal. In zopet leto in dan sem ležal pravzaprav pod kapom, preden sem vse to zvezal in pokrtil. In sedaj, ko je vsaka kljuka in klin, vsak hlod in gred še mokra od mojega potu, pa ti pride župan in izpregovori tukaj-le pod mojim oknom tolovajsko besedo: koča je občinska. Če ta beseda ni znamenje, da gre svet h koncu, potem sama sveta Šembilja ni nič vedela in preroki niso nikoli prerokovali.

Torej župan, ki je postavljen za to, da bi revežu roko podal, mu pa kamen veže na vrat. Sam imaš zidano hišo — je nisem videl — pa vem, da jo imaš — in je nisi sam zidal, oče morda, ali pa očetov oče — pa ni nikogar, da bi stopil predte in bi se široko razkoračil: Ti župan, hiše nisi sam delal — ti, kaj, hiša je pravzaprav občinska, ne tvoja. Ko bi kdo tako-le izpregovoril, postavim ubogi Boltežar, kaj potem? Pred krvavo sodbo bi ga gnal, tožil bi ga in ga opravičeval do belih kosti in zaprl v ječo med tolovaje.

O Bog, danes sem preudarjal, kaj je lastni, mirni dom, danes, ko sem se izgubil pri molitvi. Pa ne, ko bi bila to kazen za slabo molitev? Prizanesi, o Bog, pozabi in ne misli s kaznijo na starega reveža.

Boltežar, ki se je ob razmišljanju preteče krivice razvnel, da so se mu bliskovito svetile stare, sive oči in drhtele vele mišice na vratu, na sencih, se je ob tem vzdihu zopet pomiril, kakor se poleže nenaden piš, ki zahrumi, zažvižga — in odleti po vrhovih gozdov — za deveto goro.

„Morda sem se pa ponepotrebno razsrdil in raztogotil. Če se pametno preudari, je ta reč nemogoča. Kar je moje, je vendar moje, in ni ga, da bi mi jemal, če ni Turek, če ni vojska ali pa razbojnik.“

Zopet je vstal in jo risal do škafa, kjer je vnovič popil korec vode. Nato se je ozrl na ognjišče, ki se je tiščalo ob zidani vogal v koči in se zamislil v nalit lonček in pripravljeno butarico dračja, ki je čakalo iskre, da zaplami. Po kratkem preudarku se okrene proti vratom:

„Ne bom kuril in pristavljaj kosila. Danes že ne, in prej ne, da se ta reč dožene do konca.“

Še nikoli ni slišal, da leseni zapah kruli in cvili, ko ga odriva. Danes je škripal tako glasno, da je

Boltežar dvakrat prenehal, preden ga je odrinil. Ko so takisto hreščala vrata v lesenih tečajih, se je čudil in bal:

„Vse kriči danes, vse se zadira vame. Za mila nebesa, kaj sem hudega storil?“

Previdno je odrinil vrata, podobna vegasti lesi, in pogledal na poseko, kamor so se bili namestili možje. Ali tamkaj na poseki jih ni bilo. Zato je stopil pogumneje izza koče in se oziral proti globeli, v katero se je po eni plati topila poseka, na drugi pa je iz doline rasel prostran gozd. Tudi odtod jih ni ugledal. Pač pa je slišal zabijanje, udarce in vzklike — kakor ukazovanje. Radovednost ga je obšla, velika in s skrbjo obdana. Stopil je nazaj do vrat, jih varno zaprl in začel tihotapski plezati za ogromno pečino, ki se je dvigala tik za kočo. Strmi greben hriba ga je zakrival, da ga odtamkaj, kjer so doneli udarci, ni mogel nihče zapaziti. Ko je prihropel do konca brežine, je zavil na desno in neopažen prišel vrh poseke, odkoder se je dobro videlo v globel in na prostrani gozd.

Tukaj na poseki sta se poigravala kozliča, ki sta takoj pritekla k Boltežarju. Ta je sedel na parobek za gostim trštem in opazoval ljudi. Kozlička sta mu lizala roki in poredna Iskrice je uprla parkeljce celo na njegov hrbet in ga potegnili za čop oguljenega klobuka.

Toda Boltežar se topot ni zmenil za ljubeznivost svojih „otrok“. Z izbuljenimi očmi je opazoval delo nenadnih prišlecev.

Visoka lata se je premikala preko roba, nekdo — to je bil tisti gosposki tujec — je klical v enomer: „Više, še više — nazaj — še malo — tako — stoj!“ In takrat je pristopil tretji, zasadil kol poleg late in ga z močnimi udarci zabil v zemljo. Včasih so se sešli vsi na enem mestu, pregledavali, tudi kopali so kaj malega — pa se je zopet dvignila pisana lata — in po rebri je vnovič donelo: „Više, še više — nazaj — še malo — tako — stoj!“ Boltežar je tuhtal, kaj bi to bilo. Pa se je nazadnje trdno oprijel misli: „To so merjevci — svet merijo. Naj ga! Tudi kočo premerijo. Naj jo, kaj tisto. Bodo videli in spoznali, kako trpljenje je, kadar kdo sam in star in slaboten gradi hišo v takem bregu.“

Solnce se je dvigalo, možje so že obšli globel — lata se je prikazala na poseki, pogledi mož so čezdalje bolj strmeli v kočo.

Boltežar je zdrsnil s parobka in z lato vred drsel skrivoma navzdol. Kadarkoli je lata obstala, je obstal Boltežar skrit za grebenom in gologlav molil plešo preko roba. Ko se je dvignila lata in se približala petdeset korakov hiši, se je za toliko korakov splazil navzdol tudi Boltežar. In ko je lata obstala tik koče in se naslonila na njeno slame, tedaj je Boltežar stopil

izza skale in razoglav, z rokami na hrbtu, topo gledal to početje.

Ko je vnovič zadonel tujčev glas: stoj! in se je poleg late, prav ob leseni koči, sredi stene zaril pod udarci v tla kol, in je zabijač — nalašč ali po nerodnosti — udaril parkrat po koči, da se je stresla in votlo zadonela, tedaj je Boltežarju zavrela stara kri. Kakor bi ga bil udaril po glavi in po srcu, vse zaeno, tako se mu je zdelo. Zavihtel je oguljeni kastorec na glavo in stopil izza kočice pred onadva z dvignjeno roko.

V naglici se mu je odpela vrtavka za pestjo, široki, hodnični rokav je zdrsnil navzdol, in pokazala se je kost in koža njegove v trpljenju dočakane starosti.

Oči so gorele, brada se mu je tresla — iz hropečih prs je zadonel rezek glas — kakor nabrušen nož — in vsekala med onadva:

„Pustita kočico, razbojnika!“

Delavca sta se preplašila nenadnega krika. Prvem je izpolzela lata iz rok in padla zdolž po tleh, drugemu je omahnila dvignjena sekira in odpovedala udarec.

Še preden sta se zavedla, je stal Boltežar s hrbtom ob steni kočice, dvignil še levico in zakričal vnovič:

„Koča je moja! Proč, razbojniki!“

Ko sta se delavca iztreznila od nenadnega pojava in spoznala, da to ni ne gromovnik Mozes pod Sinajsko goro in ne prerok Elija, ampak Boltežar, samotarček in kozar, sta se sramovala svojega strahu, in prvi, ki je nosil lato, je že zlobno iztegnil roko po starcu.

V tistem trenutku se je pa pojavil župan in je z osornim glasom zapovedal mir.

Boltežar je še stal trdo ob steni, nanjo naslonjen, roke razpete — kakor bi bil križan — in brada se mu je tresla — in oko se je bliskalo.

Župana je hipoma izpreletelo kakor strah pred blaznim starcem, ko je stopil predenj.

Mehko in prijazno je zato zastavil besedo.

„Vi ste Boltežar, kajne, striček?“

„Sem Boltežar, če ste Vi res župan.“

„Sedite semkaj na tnilo, da se mirno pomeniva.“

Boltežarju sta omahnili razpeti roki — in z divjim pogledom je ošinil oba delavca, preden se je odmaknil od stene — in se približal županu, ki je sedel na tnilo.

„Mirno se pomenimo in po božji pravici, gospod župan. Tako želim in prosim.“

„Ste sami stesali to kočico?“

„Kaj me skušate, župan?“

Boltežar je bil še tako razburjen, da se mu je tresla beseda.

„Nič Vas ne skušam. Samo vprašam. Tega ne boste zamerili.“

„Sam sem jo stesal, čisto sam, s trpljenjem in s prošnjo; zato je pa moja, samo moja — in božja; Bog je pa čez vse, tudi čez župane in cesarje.“

„Striček, zato Vas hvalim. Prav ste imeli, da ste svoj domek naredili — in celo na stara leta. Koliko potepuhov se klati zdravih in mladih od hiše do hiše in trkajo in lenarijo — pa niso za tolikanj, da bi si zgradili kočico.“

„Pravične so te besede, župan, in revež je vsak, kogar tuje duri po petah bijejo. Sem poskušal to reči. Ali vsak si ne upa, da bi tesal in zidal. Je trpljenje in vdruživ bi si jaz ne upal.“

„Boltežar, ne bo Vam treba. Ste že preskrbljeni do smrti!“

„Tudi jaz tako mislim, če je božja volja.“

„Da, da, je že vse preskrbljeno in sklenjeno. Vi se preselite — — —“

„Tiho o tem, župan! Selil se ne bom nikoli in nikamor — samo v večnost.“

„Potrpajte, da Vam razložim. Poglejte, oni prostrani gozd je občina prodala. Toda iz gozda ni poti. To moramo napraviti, da bo mogoče z lesom do ceste. Mera je pa danes tako pokazala, da ne moremo s potjo drugod, razen čez to sedlo, kjer stoji Vaša kočica. Ne moremo zgoraj, ker je silna skala, ne spodaj, ker je samo brezdno. Ko bi bili občinski možje kruti, bi Vas kar pregnali. Koča je stesana na občinskem, torej pravzaprav občinska last. Ker pa nočemo staremu možu delati težav, zato ste sprejeti v občinsko hišo, kjer boste —“

„Gostač!“ je kriknil obupno Boltežar.

„Nič gostač, kaj bi tisto! Dosmrtni lastnik prijazne sobice!“

„Gostač, gostač — o bodite pravični, in ne jemljite, kar je mojega. Jaz ne grem iz kočice, ne grem; ko me poneso, takrat, preje ne!“

Županu se je starec zasmilil, ko je videl polblazni obup v njegovih očeh. Zato je govoril rahlo in prijeteljsko.

„Boltežar, pomislite tole: Stari ste, kdo Vam bo stregel tu, ko nimate nikogar.“

„Župan, sedemdeset let in še pet povrh je minulo, odkar me je Bog ustvaril; zakaj kakor Adam nisem imel ne matere in ne očeta — za grmom so me pobrali, kot Adam Evo, ko se je dodobra naspal. In vsa ta leta mi ni nihče stregel, udaril in sunil me je pa vsak, kdor je le utegnil. Zato vem natanko, da ne bom z naprej potreboval nobene strežbe, prav nobene, župan, kakor je nisem doslej!“

„Če pa zbolite?“

„Nisem bil še nikdar bolan. In za smrt tudi ne bom. Verne duše so mi razodele, da bom umrl tako, kakor leščerba zamiži in ugasne: ura se bo iztekla, olje bo pošlo. Tako bo.“

„Ne bo tako, ne! Pride bolezen — pa bo treba zdravnika. Vsak oboli na visoko starost, pred smrtjo. Semkaj ne bo zdravnika.“

„Ga ni treba. Vse težave bridkega življenja sem prebil brez pomoči; zato si upam tudi umreti brez zdravnikove pomoči; upam zaresno in nič se ne bojim.“

Županu se je delalo na smeh, pa se je pritajil, težko pritajil in je bil vesel, ko je pristopil inženir in izpregovoril: „Gospod župan, odračunano je in premerjeno. Ne bo prevelikih stroškov, ker se ne bo treba ogibati te koč. Po teh skalah pa bi stala pot več nego deset takih koč.“

Boltežar je okrenil glavo proti govorečemu tujcu, bulil vanj z nemirnim, plašnim pogledom, počasi odpiral usta — siva brada se mu je začela tresti in čez par hipov se mu je odtrgalo globoko nekje v prsih — kakor grgranje — kakor prekipevajoči val srca in po vzduhu se je razlegel krik, da so vsi obmolknili in povesili poglede:

„Raz — raz — razbojnik!“

Starec se je tresel kakor šiba, koščene prsi so se dvigale hropeč, z rokami je zamahoval, da je opletal odpeti rokav in se je mož opotekaje komaj dotipal do vrat ter izginil v koč. Škripaje so zavcivili tečaji, zapah je zakrutil obupno pesem.

„Mož je blazen,“ je prvi izpregovoril inženir. Nihče mu ni odgovoril.

„Čudna prikazen,“ je pripomnil vnovič merjevec.

„To je ljubezen, blazna ljubezen do doma, gospod inženir. Ko bi bila ta tako rodovitna in spoštovana, kakor je neplodna in zaničevana — ne vem, če se ne bi radovala domovina takisto, kot sedaj plaka za izgubljenimi sinovi. Pojdimo!“

Družba je nemo odšla. Celo hlapca, ki sta nosila lato in orodje, sta se resno zamislila. Kakor prerokova kletev se jim je zdel starec in njegova blazna ljubezen kakor večni, sveti ogenj...

Za nekaj korakov se je župan nenadoma ustavil, pomislil in se obrnil nazaj. S hitro stopinjo je šel h koči, potrkal na vrata potrkal na lino, prisluškal, klical.

„Ne bojte se, Boltežar! Kočo Vam dam prenesti! Ostanete v njej. Samo drugam jo postavimo.“

Zopet je prisluškal. Iz koč ni odgovora. Tudi niso zaškripala vrata — in se ni ganila zapahnjena lina. Župan je poklical vnovič:

„Boltežar, Boltežar!“

Uho je pritisnil k lini.

Težko hropenje se je čulo, vmes jok, čudno otroški jok, kakor bi umiralo nebogljen otrok.

Nenadoma zopet vse tiho. Nato blazno hripavi vzklík:

„Razbojniki!“

Zopet tiho.

Hropenje, detinsko ječanje...

Župan je ponovil še enkrat. Dlani je nastavil pred usta in zavpil v špranjo za lino:

„Boltežar, ne bojte se!“

Molk...

Župan se je razburil, da je slišal utripe svojega srca, ko je slonel z ušesom ob steno.

„Razbojnik!“ —

Tak je bil odgovor odznotraj.

Župan je odšel s sklonjeno glavo...

* * *

— — — — —
Ko so zadnje sence izginile, ko je že prva zvezda blede vtrepotala nad hribom, se je oglasilo krog koč žalostno meketanje. Čada je z rogmi trkala ob vrata, kozlička sta se tesno stiskala k materi.

Tedaj se je Boltežar prebudil na slamnatem pograda iz omedlevice. Plašno je gledal po temi. Pognal se je kvišku, pa omahnil nazaj. Pognal se je vdruči, dotipal klin, ki je molel iz stene ob pograda — in vstal — s silno težavo.

Omotica ga je obšla, ko se je postavil na noge, in opotekajoč se se je plazil ob steni in iskal dveri. Hropel je težko, v sencih mu je nekaj kljuvalo, levica je gomazela mrzlih mravelj — — —

„Prišla je ura,“ je razmislil in se ni ustrašil.

Ko je odpahnil dveri, je pripekotala kozja družinica vesela k njemu. Kozlička sta se spela ob njem kvišku in iskala v njegovih rokah drobljancev.

Boltežar je s težavo zapahnil vrata, otipal na ognjišču gobo in kresilo ter vpihal ogenj. Butarica suhljadi in lonček za jutranje kosilo sta še čakala. Boltežar ni zaužil ničesar.

Ko je plamen razsvetlil koč, je starec zlezal na podstrešje in nametal kozam najlepšega sena, ki ga je našel po skalnatih šijah in znosil v koč poleti domov. Nametal je nadebelo, kot zapravljevec, kar na tla, da so kozliči skakali po njem in se kopali v bogastvu.

Nato je lezel po nerodni lestvi zopet nazaj in počival na klinih, hropeč in prijemajoč se za srce. Tako se je zmučil, ko je prilezel na tla, da se je vsedel na kup sena sredi kozic.

„Prišla je ura,“ je začel sunkoma in se grabil za trepetajoče prsi.

„Prišla je ura, otroci! — Ni je Bog dal, razbojniki so jo prinesli. — Toda prišla je. — Verne duše so jo razodele. — Vi ne veste — jaz pa vem. — Nocoj gremo na daljno pot. — Slovo — in z Bogom — pa nikoli več se ne vidimo — ne na tem — ne na onem svetu. — Nikoli več —.“

Starec je obmolnil, glava mu je lezla na prsi — hropenje se je večalo, zaspanec je visel na težkih vekah — večnost se je nižala izpod jasnega neba — kozlička, sita predobre večerje, sta plašno pritiskala mrzle smrčke na njegovo lice in boječa se čudnega grgranja bojazljivo pomeketavala.

Boltežar je dvignil glavo, kakor bi se prebudil. „Ne, ni še dokončano! — Počakaj, ura!“

Preobrnil se je na senu na vse štiri in plezal po kolenih v kot koč, kjer je dvignil desko in izpod nje vzel mošnjiček. Zacvenketalo je v tresoči roki, ko ga je oddrgnil. Trije križani tolarji so se zablistali na dlani. Nato je risal po kolenih do pograda, razkopal slamo in iz nje potegnil umazan papirnat zveženj. Ko ga je razvezal, je zahrestljala tržaška žida cotaste rute v hrapavi roki. Razgrnil jo je, položil tolarje v vogal, zavil in zavezal vogal v trd voz. Nato je lezel do kože Čade, ki je mirno prežvekovala, in ji privezal židano ruto krog vratu.

„Dota — zate — in za tvoja dva!“

Ogenj je pričel pojemati na ognjišču. Boltežar je kleče pograbil najlepše trske in jih zavalil zapravljivo — kakor preje seno — na ogenj. Visoko so švignili plameni, da so iskre letele na podstrešje — pa starca to ni skrbelo. V kot se je obrnil, kjer je visela velika, trhla bridka martra, ob njej sv. Trije kralji. Z veliko težavo je snel oboje, snel vozlati vrv — pa se opotekel in padel po tleh.

Ni poležal. Za trenotek samo. Čudovita sla se ga je polastila, plameni so se odsevali v njegovih očeh — ki so oživele, zmagovite — osvete željne. Ko je vstal, je začutil, da gre laže, da koleno ne kleca več tako silno. Vzel je vrv in otvezel kozjo družino, potem pobral Bogca in sv. Tri kralje, jih stisnil krčevito k sebi, nategnil vrv in dvignil z ležišča Čado z mladičema vred. Nato je segel po plamenečem polenu na ognjišče in vrgel prasketajoči zubelj na podstrešje v kup sena.

„Prišla je ura — pojdimo ji naproti, otroci!“ — Boltežar ni zapahnil vrat.

Čada se je popela po grebenu, vrv se je nategnila, in hropeči starec se je spotikal in padal, noseč križ in šepetajoč molitve.

Vrhu griča, pri tršu, je Boltežar obležal. Roka je izpustila vrv — onemogla, trudna. — Čada je obstala za grmom in žalostno zameketala. — Ko je mrzla pomladna rosa omočila vroče starčeve prsi — se je vnovič predramil — oprl na komolec in se zaokrenil — da je naslonil hrbet na kamen — in pogled uprl na koč, ki se je komaj kot umazana kôpa dvigala iz noči ...

„Prišla je ura — Bog bodi zahvaljen zanjo —.“

Desnica je pritisnila k prsim s krčevito, zadnjo močjo križanega Kristusa — grgranje je pojemale in se izpreminjalo v tiho, slabotno šumenje.

Starcu so kapale solze iz oči, drsele po bradi — in močile trnjevo krono Kristusovo. Oba žeblja na rokah Križanega sta odnehala, telo Odrašenikovo se je odtrgalo od križa in se nagnilo na starčka ter ga z rokami objelo krog vratu ... „Pridi, dobri in zvesti hlapec ...“

„Češčena Marija — ki si zame na svetem križu umrl ...“

Pretrgano — brez besedi — je molilo to ubogo srce — nebesa so se nižala — in mu hitela naproti ...

Bolest je ginila z lica — krog ustnic je pogiraval smeh ...

Boltežar je zagledal koč — sijajno, mogočno! Rastla je v solnčni zarji — kipela kvišku, se dvigala in plavala proti nebu — stran od grde zemlje, proč od razbojnikov — vedno više — in više — do zvezd — tam se je razlila in raztopila v grad nebeški — zadonela je — pesem — Kristus mu je namignil — sv. Boltežar je prijezdil na belem konju in mu pokadil pot v nebese z zlato kadilnico ...

Tedaj je zapokalo in zahreščalo tam doli pod poseko. Sleme goreče koč se je sesedlo, Boltežarjevo telo je še enkrat vztrepetalo — milijoni isker so se dvignili iz pogorišča proti nebu in potresli cesto z ognjenimi dijamanti — cesto, po kateri je potovala duša z doma — v domovino ...

